

ÖSSZEFOGLALÓ

A társadalmi nem és társadalmi távolság hatásai a magyar egyetemi hallgatók verbális egyet nem értésének kifejezésére

Az értekezés célja az egyet nem értés, szűkebben a mindennapi interakciókban megjelenő verbális egyet nem értés szociopragmatikai vizsgálata a Debreceni Egyetem hallgatóinak körében. Az egyet nem értéssel foglalkozó eddigi tanulmányok túlnyomórészt az angol nyelvre koncentráltak és főként a nyelvi formákat vették górcső alá, figyelmen kívül hagyva a funkcionális aspektust. Az egyet nem értés és társadalmi nem (gender) viszonyát vizsgáló elenyésző számú kutatások pedig elsősorban azonos nemű beszélők szóbeli interakcióját elemezték. Saját munkámban arra keresem a választ, hogy milyen hatást gyakorol a társadalmi nem és a szociális távolság az egyet nem értés verbális kifejezésére és az egyet nem értési stratégiák alkalmazására. Célom a magyar egyetemi hallgatók körében használt egyet nem értés konkrét nyelvi megvalósulásainak és a mögöttük húzódó stratégiák feltérképezése.

Empirikus kutatásom több lépcsős, mely során a verbális egyet nem értést egyetemi hallgatók szemtől szembeni interakcióiban vizsgáltam. Az adatgyűjtés a vegyes nemű diádok beszélgetésének hangrögzítéssel, valamint háttérteszteket alkalmazásával történt. Disszertációmban megállapításra került, hogy bizonyos prozódiai jellemzők (különösen az intonáció) kiemelt jelentőséggel bírnak az egyet nem értés kifejezésében. Ezen megfontolásból az egyet nem értés kifejezésére használt stratégiák azonosítását a megnyilatkozások akusztikai elemzésének segítségével végeztem el. A releváns szakirodalom alapján felállított osztályozási rendszeremet összesen 130 adatközlő vélekedése alapján tökéletesítettem több lépésben. Az elmélet és az adatok közötti folyamatos oda-visszacsatolás eredményeként jött létre a végleges (metaelméleti) modell, mely teljes képet ad az egyet nem értés kifejezésének eszközeiről a magyar nyelvben. Az eredmények statisztikai értékeléséhez leíró és következtetési statisztikai eljárásokat is használtam.

Az egyet nem értés kifejezési módjának feltérképezése során számos direkt és indirekt egyet nem értési stratégiát, illetve pragmatikai erő módosítót azonosítottam, mellyel a vizsgálati alanyok az egyet nem értés erejét tetszés szerint tompították vagy fokozták. Vizsgálatom

rámutatott arra, hogy a kutatásomban résztvevő egyetemi hallgatók egyet nem értésüket egyetlen stratégiával vagy stratégiakombinációk alkalmazásával juttatták kifejezésre. Bizonyos egyet nem értéket előszekvencia vezette be hezitálás, egyetértés, figyelemfelkeltés vagy metakommunikációs funkcióval. Vizsgálatom mindenekelőtt rávilágított arra, hogy mind a beszélő neme, mind pedig a köztük lévő társadalmi távolság nagymértékben befolyásolja az egyet nem értés kifejezésének gyakoriságát és nyelvi megvalósulási formáját egyaránt (bár nem minden esetben az előre feltételezett módon). Azon feltevésem például, hogy a nők kevesebbszer nyilatkoztatják ki egyet nem értésüket és indirektebben teszik azt, mint a férfiak nem nyert megerősítést. Kutatásomban a beszélők közötti társadalmi távolság és a verbális egyet nem értés gyakorisága egymással fordítottan arányosnak bizonyult, azaz a növekvő társadalmi távolsággal a véleménykülönbség kinyilatkoztatásának gyakorisága csökkent. Bár az esetek többségében a nagy társadalmi távolság és az indirekt stratégiák használata közötti kapcsolat beigazolódott, a nagyobb társadalmi távolság nem minden esetben garantálja az indirekt stratégiák iránti preferenciát. Mindebből egyértelműen következik, hogy kutatásom azon eredményei, melyek a társadalmi távolság és az egyet nem értés viszonyát hivatottak volt feltérképezni nem támasztják alá Wolfson (1988) 'bulge' elméletét, mely szerint a szociális távolságot mérő skála két végén elhelyezkedő csoportok hasonló nyelvi viselkedést produkálnak.

Az empirikus kutatás eredményeinek fényében értekezésem végén a verbális egyet nem értést a következőképpen definiálom: a verbális egyet nem értés olyan szituált társas gyakorlat, melynek funkciója egy olyan vélemény (vagy meggyőződés) kifejezése, melynek propozicionális tartalma vagy illokúciós ereje (a beszélő szándéka szerint) részben vagy teljesen ellentmond egy azt megelőző (nem verbális) megnyilvánulás propozíciós tartalmának vagy illokúciós erejének.